

PRATARMĖ

Lietuva, būdama tradicinė žemės ūkio šalis, visais savo vystymosi etapais skyrė daug dėmesio dirvožemio gerinimui, jo apsaugai, pažangių agrotechnikos priemonių diegimui, perspektyvių žemės ūkio kultūrų ir produktyvių galvijų ir kiaulių, kitų naminių gyvūnų auginimui. Žemas chemizacijos, hidromelioracijos, mechanizacijos, centralizacijos lygis to meto žemės ūkio sistemoje neiššaukė negrįžtamų stambesnio masto konfliktinių situacijų tarp gamtos ir žmogaus ūkinės veiklos. Tačiau praėjusio amžiaus viduryje, sugriovus tradicine tapusią šalies žemės ūkio sanklodą, situacija kaime kasmet keitėsi ir keitėsi mums nepalankia linkme. Vykdamas hidromelioraciją, neatsižvelgiant į vietos fizines-geografines ir klimatinės sąlygas, reljefo ir dirvožemio tipą, sunaikinus sodybas, laukų želdinius ir miškelius, paplito naujas reiškiny - dirvožemio vandens ir vėjo erozija. Pradėjus intensyviai naudoti mineralines trąšas, chemines augalų apsaugos priemones, steigti stambius gyvulininkystės kompleksus, nesprendžiant kylančių aplinkosaugos problemų, buvo teršiami gruntiniai ir paviršiniai vandenys. Deklaruojamos aplinkos apsaugos priemonės - vandens telkinių apsaugos juostos ir zonos, nuotekų laistymo laukai, įvairaus tipo nuotekų valymo įrenginiai - dėl savo netobulumo ir eksploataavimo režimo pažeidimų laukiamo efekto nedavė. Šiandienos problemos - šachtinių šulinių bakteriologinis ir cheminis užteršimas, ežerų ir upių užžėlimas ir uždumblėjimas, pesticidų utilizavimo problemos, kuro bazių, degalinių, technikos kiemų, fermų ir kompleksų užterštų teritorijų valymas - atsirado tada ir metai iš metų vis aštrėjo. Pasekmes jaučiame šiandien, jausime ir rytoj.

Manytume, pati opiausia šiandien problema - kaimo gyventojų šachtinių šulinių vandens kokybė. Galima dar ilgai polemizuoti - 50 ar 70 procentų jų užteršta nitratais ir nitritais, juose juntamas bakteriologinis užteršimas, tačiau jų vandens kokybė nuo to negerės. Realių priemonių, kaip aprūpinti kaimo gyventojus normalios kokybės geriamuoju vandeniu įgyvendinimui, neparengta. Kiekvienam gyventojui gręžtinio šulinio artimiausiu metu matomai neįrengsime, todėl būtina parengti paprastą, mūsų sąlygomis įgyvendinamą programą, numatančią šios problemos greitą sprendimą. Pirma - būtina iš esmės pagerinti kaimo gyventojų ekologinį-sanitarinį mokymą, nes šių žinių trūko praeityje, trūksta ir šiandien, antra - organizuoti specialių filtrų gamybą ir aprūpinti jais kaimo gyventojus, naudojančius geriamąjį vandenį iš šachtinių šulinių.

Antra opi problema - užterštų teritorijų ir grunto aeracijos zonoje išva-lymas. Daugumoje atvejų tai tiesiogiai veikia gruntinio vandens kokybę. Pačios gamtos potencinės galimybės čia yra gan ribotos. Būtina kuo plačiau pasitelkti biologinius valymo metodus, pilnai pasinaudoti jų privalumais.

Trečia problema kilo vakar, kada decentralizavus žemės ūkio produkciją perdirbančią pramonę kaime atsirado mažų skerdyklų, mėsos ir žuvų perdir- bimo įmonių. Šalies šios šakos verslininkai ir specialistai neturėjo galimybių detaliai išnagrinėti specifinių ES reikalavimų šiam sektoriui, susipažinti su geriausiomis šio sektoriaus technologijomis ir įranga. Todėl daugelis speci- finių ekologinių klausimų buvo sprendžiami be reikiamo kompleksiško, nepasinaudojant ES šalių sukaupta technologine patirtimi. Gausu analogiškų ekologinių problemų ir pieno gamybos bei perdirbimo sektoriuje. Nuo jų sprendimo priklauso bendra ekologinė situacija šalies kaimo vietovėse, upelių ir upių, kitų vandens telkinių vandens kokybė. Likviduodami „is- torinę“ taršą, jos neigiamas pasekmes, nekurime naujų taršos židinių, savo techninius ir technologinius gebėjimus, finansinius išteklius panaudokime tam, kad kylančios ekologinės problemos būtų sprendžiamos savalaikiai, kompleksiskai, aukštu techniniu lygiu, įvertinus konkrečias vietos sąlygas.

Ir kitų spęstinių ekologinių, sanitarinių problemų žemės ūkyje gan daug, tačiau mes apsiribojame šiame leidinyje tomis, kurios, mūsų nuomone, šiandien aktualiausias, kurių kvalifikuotas sprendimas duos ne tik ekolo- ginę, bet ir didelę ekonominę naudą tiek trumpalaikėje, tiek ilgalaikėje perspektyvoje. Ši knyga yra 2003 metais parengto ir VŠĮ *Grunto valymo technologijos* lėšomis išleisto leidinio ekologams *Mažosios nuotekų valyklos gyvenamosiose vietovėse* tęsinys. Jis buvo nemokamai, kaip parama pateik- tas savivaldybėms, valstybinėms aplinkos ir sveikatos apsaugos instituci- joms, projektuotojams, t.y. tiems, kurie tiesiogiai įtakoja kompleksinį kaimo ekologinių problemų sprendimą. Tikimės, kad ir šis mūsų bendras darbas pasieks tuos, kurie tiesiogiai sprendžia žemės ūkio gamybos įmonių skystų atliekų ir nuotekų tvarkymo klausimus, pasitarnaus jų racionaliam ir kvali- fikuo tam sprendimui, padės gerinti ekologinę situaciją ir taupiai bei efekty- viai naudoti ES paramos ir šalies biudžeto lėšas.